

ELLA LITWITZ

UN ELEFANT A L'HABITACIÓ

A cura d'Oriol Fontdevila

02.02.2019 — 19.05.2019

RESIDUS

Al principi fou el residu –això és el que no s'explica amb la història d'aquest mar, escrita a cullerades de cuina mediterrània i a glops de vi escumós. Sota la fina làmina que caracteritza la *dolce vita* on han menat les ones del classicisme durant segles, Ella Littwitz (Haifa, Israel, 1982) descobreix el Mediterrani com un vestigi subsidiari, del tot depenent i amb carències.

L'empobriment biològic d'un oceà frondós del Mesozoic, l'anomenat Tetis –fa més de 200 milions d'anys–, va donar lloc a un mar precari, inestable a nivell meteorològic, amb greus problemes de salinitat i que es manté sadollat gràcies a la petita obertura que el connecta amb l'Atlàntic en un dels seus extrems, conegut com a l'estret de Gibraltar. S'ha definit, en correspondència, un paisatge agrest a les seves ribes, a moments desèrtic, i escassament fèrtil.

Aquest ha estat el preu a pagar per la placidesa del basal. La qual, altrament, s'ha considerat indispensable com a bressol de la humanitat: per tot el que té d'empobrit, el Mediterrani ha resultat l'ecosistema idoni per al desenvolupament i els intercanvis del que després s'ha explicat com les primeres civilitzacions humanes.

Un elefant a l'habitació funciona, en aquest sentit, per analogia. Una pregunta sembla travessar tot el projecte que Littwitz ha desenvolupat expressament per a la sala hipòstila de La Panera: fins a quin punt la determinació d'aquest residu remot encara és vigent?

Els neumàtics que es troben al fons de la instal·lació al·ludeixen a la solució més precària de navegació: els bots pneumàtics. També els neumàtics com a tals són emprats en tant que *boies de pobre* per part dels pescadors de les ribes del Mediterrani i com a defensa de les seves barques. Littwitz al·ludeix, amb el seu amuntegament, a la condició precària d'aquest mar, però també a la crisi humanitària que s'hi ha desencadenat des del canvi de mil·lenni amb la migració massiva des de les costes del nord d'Àfrica i de l'Orient Mitjà.

Ara bé, fins a quin punt el Mediterrani no és només el mitjà de les migracions, sinó també la causa? Per a Littwitz, el fons del Mediterrani, el destí funest de moltes de les pateres que salpen diàriament de les seves ribes, també n'és el detonant. O bé és que la precarietat idiosincràtica d'aquest mar no guarda cap relació amb la mediocritat humana que es dona a expenses del món –dit– *civilitzat*?

XARXES

En el debat sobre els mitjans de comunicació són freqüents dos posicionaments: es considera que o bé els mitjans estan totalment determinats per circumstàncies que els precedeixen o bé determinen per complet tot un nou paisatge de relacions socials.

Un cas recurrent és Internet: hi ha qui el veu com un sistema de comunicació revolucionari que fins i tot ha fet canviar «la manera com pensem, llegim i recordem» (Nicholas Carr). Però hi ha qui veu també Internet com un sistema que ha satisfet les necessitats específiques dels seus desenvolupadors, l'exèrcit i el Departament de Defensa dels Estats Units d'Amèrica. Per la qual cosa, amb la irradiació d'Internet, el que s'hauria assolit és només una instrumentalització de la societat amb fins relatius a la militarització i la vigilància.

Això no obstant, pocs anys després de desenvolupar-se ARPANET –la xarxa que anticipa Internet–, els enginyers de l'exèrcit dels Estats Units varen començar a experimentar amb un altre tipus de xarxa, en aquest cas feta de polietilè. És coneguda amb el nom de *geocel·les* i s'utilitza actualment com un sistema de confinament: aquesta xarxa crea una barrera amb què es prevenen les esclavissades en terrenys aquosos o inestables. Les geocel·les impedeixen la filtració de l'aigua en el seu interior i faciliten, així, un bon drenatge i mantenir el terreny compacte, tot fent possible la construcció de carreteres, canalitzacions i paviments de tota mena a la seva part superior.

A causa del seu baix cost, les geocel·les han esdevingut revolucionàries a zones remotes d'Àfrica, l'Orient Mitjà, Austràlia i el Pacífic. El seu èxit s'explica per haver incidit en el desenvolupament de poblacions rurals que es troben sumides en la pobresa extrema, tot facilitant la construcció de carreteres que serveixen per millorar la connectivitat entre els grups de població i, així, entre les respectives microeconomies.

Amb *Un elefant a l'habitació*, Littwitz recupera de les geocel·les tota la seva dualitat en tant que sistema en xarxa: en efecte, aquesta malla disposa d'un elevat potencial de connectivitat a canvi de mantenir les substàncies confinades.

Probablement les rutes que travessen el Mediterrani des de temps immemorials i que han convertit aquest mar en un gran mitjà de comunicació per als humans es poden explicar en un sentit semblant: per una banda, aquesta xarxa navegable s'entén que ha estat un element clau per al desenvolupament civilitzat. Però alhora, el Mediterrani, en la seva condició

d'obstacle, ha estat també un detonant per al desenvolupament de cultures diferenciades a les seves ribes, per la qual cosa, en darrera instància, també hauria portat els pobles a mantenir-se en disputa i separats.

En quina mesura, per tant, el Mediterrani *civilitza* i canvia les determinacions o bé, senzillament, hauria servit per portar les misèries humanes a una escala superior?

SEQUERA

Littwitz apunta, també, cap al principi i al final dels temps. Envers *l'arxi-fòssil*, que és anterior a la irradiació de la plaga humana, i envers les utopies, que tanmateix han cercat superar-la.

Per una banda, *Un elefant a l'habitació* remet a la crisi de salinitat del Messinià, que ocorregué 6 milions d'anys enrere, quan l'actual estret de Gibraltar es va tancar i es veié obstruïda l'entrada d'aigua al Mediterrani durant uns quants centenars de milers d'anys. Això va comportar que el nivell del mar descendís ràpidament entre 3 i 5 kilòmetres i que el vas del Mediterrani s'assequés gairebé en la seva totalitat.

Per altra banda, Littwitz remet al projecte amb què l'arquitecte Herman Sörgel va reconsiderar, l'any 1927, aquest episodi prehistòric, entreveient-lo aleshores com una via per eradicar la conflictivitat que s'ha generat entre els països de la conca mediterrània: durant més de vint-i-cinc anys Sörgel va treballar per definir Atlantropa, un projecte amb què es volia propiciar una bona entesa entre els països que encerclen el Mediterrani per mitjà de l'assecament de l'aigua i a fi de guanyar-se alguns kilòmetres de terra al mar. D'aquesta

manera s'haguessin vist satisfets els somnis d'expansió nacional i colonial sense que uns països s'haguessin d'enfrontar amb els altres.

Tot i que això resulti actualment inversemblant, seria erroni veure Sörgel com un il·luminat, quan coetàniament s'estava desenvolupant el Zuiderzee, la construcció de l'immens dic amb el qual els Països Baixos han guanyat alguns milers de kilòmetres al Mar del Nord.

Respecte a aquesta qüestió, Sigmund Freud va arremetre: "On hi ha *l'allò*, és on *l'ego* hauria d'estar. Aquesta és la feina de la cultura –en contrast amb l'assecament del Zuiderzee". Amb la seva "31a conferència sobre psicoanàlisi" de l'any 1932, Freud va fer servir la iniciativa d'assecament del mar com a antiexemple per descriure la cura psicoanalítica: tal i com interpreta l'Edit Suisse Group, amb la psicoanàlisi es procura posar al descobert els sentiments de culpa que romanen al fons de la memòria conscient, i no es procedeix a la seva eliminació o al seu assecament.

Aquest no és el cas de l'assecament que Littwitz ha provocat amb *Un elefant a l'habitació*. Una certa crisi de salinitat del Messinià és presència aquí com una gran massa drenada, que funciona com un motlle en negatiu de les conques que conflueixen en el Mediterrani i, alhora, com a fòssil del seu fons marí. Serveixin per concloure les paraules de Fernand Braudel: "Res no recorda aquí el Mediterrani clàssic i alegre on floreix el taronger". La sequera que es presència, en canvi, facilita el viatge a les profunditats de la seva cara oculta.

Oriol Fontdevila

ACTIVITATS

19.02.19	09.03.19	06.04.19	04.05.19	18.05.19 — 26.05.19
Programa de treballs de vídeo documental, a càrrec d'OVNI Espai Funatic	Visita comentada a l'exposició, a càrrec del comissari	Aproximació a la mostra a càrrec del Dr. Josep Lluís Pelegrí Llopart, oceanògraf i professor d'investigació del CSIC	Aproximació a la mostra a càrrec de Mostafà Shaimi, investigador a la UdG i formador en dinamització comunitària	Vicens Vacca. <i>Fly</i>
Dimarts 19 de febrer, a les 19.00 h	Dissabte 9 de març, a les 12.00 h	Dissabte 6 d'abril, a les 12.00 h	Dissabte 4 de maig, a les 12.00 h	Instal·lació sonora, en el marc de la Nit dels Museus. Església de Sant Martí Del 18 al 26 de maig.

Projecte de mediació participativa, a càrrec del Servei Educatiu de La Panera, disponible a la sala a través de reproductors d'àudio.

Exposició

Comissariat: Oriol Fontdevila
Disseny expositiu: Xavier Torrent
Disseny gràfic: Carles Murillo
Muntatge: Jordi Alfonso, Carlos Mecerreyes i Teresa Nogués

Centre d'Art la Panera

Direcció: Cèlia del Diego
Coordinació i comunicació: Antoni Jové
Centre de documentació: Anna Roigé
Servei educatiu: Helena Ayuso i Roser Sanjuan
Col·laboració: Jordi Antas, Vanesa Ibarz i Júlia Moreno
Manteniment: Carlos Mecerreyes

Horari

De dimarts a divendres, de 10 a 14 h i de 16 a 19 h.
Dissabtes d'11 a 14 h i de 16 a 19 h.
Diumenges i festius, d'11 a 14 h.
Dilluns tancat.

Centre d'Art la Panera
Pl. de la Panera, 2
25002 Lleida

lapanera.cat
@LaPaneraLleida

Ho organitza:

centre d'art la panera

Hi col·labora:

outset.

ELLA LITWITZ

UN ELEFANTE EN LA HABITACIÓN

Comisariado por Oriol Fontdevila

02.02.2019 — 19.05.2019

RESIDUOS

Al principio fue el residuo –esto es lo que no se explica con la historia de este mar, escrita a cucharadas de cocina mediterránea y a tragos de vino espumoso. Bajo la fina lámina que caracteriza la *dolce vita* donde por siglos han llevado las olas del clasicismo, Ella Littwitz (Haifa, Israel, 1982) descubre el Mediterráneo como un vestigio subsidiario, completamente dependiente y con carencias.

El empobrecimiento biológico de un océano frondoso del Mesozoico, el llamado Tetis –hace más de 200 millones de años, dio lugar a un mar precario, inestable a nivel meteorológico, con graves problemas de salinidad y que se mantiene saciado gracias a la pequeña abertura que lo une con el Atlántico en uno de sus extremos, conocido como el estrecho de Gibraltar. Se ha definido, en correspondencia, un paisaje agreste en sus orillas, por momentos desértico, y escasamente fértil.

Este ha sido el precio a pagar por la placidez de la cuenca, la cual, por otro lado, se ha considerado indispensable en su condición de cuna de la humanidad: por todo lo que tiene de empobrecido, el Mediterráneo ha resultado ser el ecosistema idóneo para el desarrollo y los intercambios de lo que más adelante se ha explicado como las primeras civilizaciones humanas.

Un elefante en la habitación funciona, en este sentido, por analogía. Una pregunta parece atravesar todo el proyecto que Littwitz ha desarrollado expresamente para la sala hipóstila de La Panera: ¿hasta qué punto la determinación de este residuo remoto sigue siendo aún vigente?

Los neumáticos que se encuentran en el fondo de la instalación aluden a la solución más precaria de navegación: las balsas neumáticas. También los neumáticos como tales son usados como *boyas de pobre* por los pescadores de las orillas del Mediterráneo y como defensa de sus barcas. Littwitz alude, con su amontonamiento, a la condición precaria de este mar pero también a la crisis humanitaria que en él se ha desencadenado desde el cambio de milenio con la migración masiva desde las costas del norte de África y del Oriente Medio.

Ahora bien, ¿hasta qué punto el Mediterráneo no es solamente el medio de las migraciones sino también su causa? Para Littwitz, el fondo del Mediterráneo, el destino funesto de muchas de las pateras que zarpan diariamente de sus orillas, también es su detonante. ¿O bien la precariedad idiosincrática de este mar no guarda ninguna relación con la mediocridad que se da a expensas del mundo –llamado– *civilizado*?

REDES

En el debate sobre los medios de comunicación son frecuentes dos posicionamientos: se considera que o bien los medios están totalmente determinados por circunstancias que los preceden o bien determinan por completo un nuevo paisaje de relaciones sociales.

Un caso recurrente es Internet: hay quienes lo ven como un sistema de comunicación revolucionario que incluso ha modificado “nuestra manera de pensar, leer y recordar” (Nicholas Carr). Pero hay quienes también ven Internet como un sistema que ha satisfecho las necesidades específicas de sus desarrolladores, el ejército y el Departamento de Defensa de los Estados Unidos de América. Por lo cual, lo que se habría alcanzado con la irradiación de Internet se reduciría, al filo de esta interpretación, a la mera instrumentalización de la sociedad con fines relativos a la militarización y la vigilancia.

A pesar de ello, pocos años después de desarrollarse ARPANET –la red que anticipa Internet–, los ingenieros del ejército norteamericano empezaron a experimentar con otro tipo de red, en este caso hecha de polietileno. Se la conoce con el nombre de *geoceldas* y se utiliza actualmente como sistema de confinamiento: esta red crea una barrera con la que se previenen los desprendimientos en terrenos acuosos o inestables. Las geoceldas impiden la filtración del agua en su interior y facilitan así un buen drenaje y mantener el terreno compacto, posibilitando la construcción de carreteras, canalizaciones y pavimentos de todo tipo en su parte superior.

Dado su bajo coste, las geoceldas han resultado ser revolucionarias en zonas remotas de África, Oriente Medio, Australia y el Pacífico. Su éxito se explica por haber incidido en el desarrollo de poblaciones rurales sumidas en la extrema pobreza, en tanto que facilitan la construcción de carreteras que sirven para mejorar la conectividad entre los grupos de población y, así también, entre las respectivas microeconomías.

Con *Un elefante en la habitación*, Littwitz recupera las geoceldas con toda la dualidad de un sistema en red: efectivamente, esta malla dispone de un elevado potencial de conectividad a cambio de mantener las sustancias confinadas.

Probablemente se pueden explicar en un sentido parecido las rutas que cruzan el Mediterráneo desde tiempos inmemoriales y que han convertido este mar en un gran medio de comunicación para los humanos: por un lado, se entiende que esta red navegable ha sido un elemento clave para el desar-

rollo civilizado. Pero al mismo tiempo el Mediterráneo, en su condición de obstáculo, ha sido también un detonante para el desarrollo de culturas diferenciadas en sus orillas, por lo que, en última instancia, también habría llevado a los pueblos a mantenerse en disputa y separados.

¿En qué medida, por lo tanto, el Mediterráneo *civiliza* y cambia las determinaciones o bien, sencillamente, habría servido para llevar las miserias humanas a una escala superior?

SEQUÍA

Littwitz apunta, también, hacia el principio y el fin de los tiempos. Hacia el *archi-fósil*, que es anterior a la irradiación de la plaga humana, y hacia las utopías, que sin embargo han buscado superarla.

Por un lado, *Un elefante en la habitación* remite a la crisis salina del Messiniense, que ocurrió hace 6 millones de años, cuando el actual estrecho de Gibraltar se cerró y se vio obstruida la entrada de agua al Mediterráneo durante centenares de miles de años. Esto hizo que el nivel del mar descendiera rápidamente entre 3 y 5 kilómetros y que la cuenca del Mediterráneo se secase casi en su totalidad.

Por otro lado, Littwitz remite al proyecto con el que el arquitecto Herman Sörgel reconsideró, en 1927, este episodio prehistórico, entendiéndolo entonces como una vía para erradicar la conflictividad que se ha generado entre los países de la cuenca mediterránea: durante más de veinticinco años Sörgel trabajó para definir Atlantropa, un proyecto con el que quería propiciar un buen entendimiento entre los países que rodean

al Mediterráneo por medio de desecar el mar y ganando algunos kilómetros de tierra. De este modo se habrían satisfecho las ansias de expansión nacional y colonial sin que los países tuvieran que enfrentarse entre sí.

Aunque esto actualmente resulte inverosímil, sería erróneo ver a Sörgel como un iluminado, cuando coetáneamente se estaba desarrollando el Zuiderzee, la construcción del inmenso dique con el que los Países Bajos han ganado algunos miles de kilómetros al Mar del Norte.

A este respecto Sigmund Freud arremetió: “Donde estaba el *ello*, debe advenir el *yo*. Este es el trabajo de la cultura, en oposición a la desecación del Zuiderzee”. Con su “31a conferencia sobre psicoanálisis” de 1932, Freud usó la iniciativa de desecar el mar como un antejemplo para describir la cura psicoanalítica: tal como interpreta el Edit Suisse Group, con el psicoanálisis se procura poner al descubierto los sentimientos de culpa que permanecen en el fondo de la memoria consciente, sin procederse a su eliminación o desecación.

Este no es el caso de la desecación que Littwitz ha provocado con *Un elefante en la habitación*. Aquí se presencia una cierta crisis salina del Messiniense como una gran masa drenada, que funciona como un molde en negativo de las cuencas que confluyen en el Mediterráneo y, a la vez, como un fósil de su fondo marino. Sirvan para concluir las palabras de Fernand Braudel: “Nada recuerda aquí al Mediterráneo clásico y risueño en el que florece el naranjo”. La sequía que se presencia, en cambio, facilita el viaje a las profundidades de su cara oculta.

Oriol Fontdevila

ACTIVITATS

19.02.19	09.03.19	06.04.19	04.05.19	18.05.19 — 26.05.19
Programa de trabajos de vídeo documental, a cargo de OVNI Espai Funatic	Visita comentada a la exposición, a cargo del comisario	Aproximación a la muestra a cargo del Dr. Josep Lluís Pelegrí Llopart, oceanógrafo y profesor de investigación del CSIC	Aproximación a la muestra a cargo de Mostafà Shaimi, investigador a la UdG y formador en dinamización comunitaria	Vicens Vacca. Fly
Martes 19 de febrero, a las 19:00 h	Sábado 9 de marzo, a las 12:00 h	Sábado 6 de abril, a las 12:00 h	Sábado 4 de mayo, a las 12:00 h	Instalación sonora, en el marco de la Nit dels Museus. Església de Sant Martí
				Del 18 al 26 de mayo

Proyecto de mediación participativa, a cargo del Servei Educatiu de La Panera, disponible en la sala a través de reproductores de audio.

Exposició

Comisariado: Oriol Fontdevila
Diseño expositivo: Xavier Torrent
Diseño gráfico: Carles Murillo
Montaje: Jordi Alfonso, Carlos Mecerreyes i Teresa Nogués

Centre d'Art la Panera

Dirección: Cèlia del Diego
Coordinación y comunicación: Antoni Jové
Centro de documentación: Anna Roigé
Servicio educativo: Helena Ayuso i Roser Sanjuan
Colaboración: Jordi Antas, Vanesa Ibarz i Júlia Moreno
Mantenimiento: Carlos Mecerreyes

Horari

De martes a viernes, de 10 a 14 h y de 16 a 19 h.
 Sábados de 11 a 14 h y de 16 a 19 h.
 Domingos y festivos, d'11 a 14 h.
 Lunes cerrado.

Centre d'Art la Panera
 Pl. de la Panera, 2
 25002 Lleida

lapanera.cat
 @LaPaneraLleida

Ho organitza:

Hi col·labora:

